STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 01702

YUKEL GANEF

Harry Sackler

Permanent preservation of this book was made possible
by Jeffrey Bernstein
in memory of
Gitty & Lou Green. May their memory be a blessing.

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

צבי ה' שלום

יוקעל גנב

א כאראקטער בילד אין איין אקט.

א. וואסערמאן
45 קלינטאן סט., ניו יארק.
1909.

גרייזעל, פרעגער און קא., פרינטערס, 65 סאפאלק סט., נ. י.
277

Copyright 1909.

פערזאנען:

ר׳ משה שארף, א רייכער בעל הבית.

יוקעל גנב, א בעל עגלה.

בתיה, זיין פרוי.

צירעלע, זייער טאכטער.

יוזיף, א פערד־גנב.

ארט: א קליין שטעדטעל אין גאליציען.

צייט: די אבציגער יאהרען.

(יוקעל גנב'ס הויז; א קליינע, פיער־עקיגע שטוב. געגען דען הויפט־ארייננאנג, גרויסע הרובע מיט אן אויוועז. רעכטס, אַ טיר, וואָס פיהרט אין אַ קליין, פינסטער שטיבעל; אין דער פראָנט, צוויי קליינע פענסטער מיט פערפרוירענע שויבען. צווי־שען די פענסטער, אַן אַלטמאָדישער וואָגען־זייגער. אונטער דעם זייגער, ביי דער וואַנד, אַ באַנק־בעטעל; נעבען דעם, אַ טיש מיט אַ וויסער, הילצערנער באַנק; צוויי בענקלאַך. די גאַנצע איינ־ריכטונג איז פראָסט און אָרימלעך).

ערשטע סצענע.

בתיה:

(רופט פונ'ם צווייטען צימער): יוקעל! יוקעל! וויפיעל האַלט דער זייגער? (זי קומט אַריין אין אַ ווייסען קאָפּ־טיכעל; זי איז נאָך האַלב פערשלאָפען). ער איז שוין הפנים געגאַנגען פּאַיען די פערד. אכט אַ זייגער שוין, און אין שטוב איז נאָך ניט איינגעהייצט. (זי ציטערט פון קעלט). וועה איז צו מיר! אז עס וועט אזוי אָנהאַלטען, וויים איך גאָר ניט, וואָס מיר וועלען טהאָן. עס וועט אויסקומען פשוט דערפרוירען צו

ווערען. (זי נעהמט זיך אונהייבען אין אויווען, זיפצט) די לעצ־טע פאר שאיטלעך האלץ, און דערנאך וועט מען אויסגעהן פאר קעלט, וועה איז צו מיר!

יוקעל:

(קומט אריין, קלאפט אב דעם שנעע פון די שטיוועל).

בתיה:

ביזט געוועזן פאיען די פערד?

יוקעל:

יא.

בתיה:

און ביי ר' משה'ן ביזטו געוועזען?

יוקעל:

(גראב) צו ר' משה'ן געה דו!

בתיה:

גוואלד, מיר וועלען דאך שטארבען פון הונגער!

יוקעל:

וועט מען אונז בעגראבען.

בתיה:

(הויבט אן שטיל צו וויינען) וועה איז צו מיר! וועה איז צו מיין וועלט!

יוקעל:

(ווייבער) הער אויף צו הרויען! מען וועט שוין פיהרען! כ'האב בעגעגענט גדליה חם, האט ער געזאגט, אז ר' משה טהיילט היינט קוויטעס.

בתיה:

נו, פאר וואס־זשע געהסטו נישט אריבער צו ר' משה'ן נעהמען די קוויטעס?

י ו ק ע ל :

נעהמען זאָל איהם ביי דער זיבעטער ריפּ! קום איך צו איהם, רייסט ער אַרונטער פרישע צוויי זעקסער א טאָג. ס'דאָ געגוג בעלי עגלות, זאָגט ער. ס'זאָל איהם געזאָגט ווערען א בראַנד אין הארץ! צו מיר זאָל ער קומען, וועט ער נישט רייסען.

ב ת י ה :

וואָס־זשע, דו ביזט ביי איהם א בן־יחיד? ר' משה וועט ד י ך קומען בעטען? אַנדערש פּאַסט דיר נישט?

י ו ק ע ל :

כאַפּט דיך די כאָלערא מיט ר' משה'ן אין איינעם. איך זאָג, אז ער וועט צו מ י ר קומען. אַלע בעלי־עגלות לאָדען צוויי מאָל; איך לאָד דריי מאָל! פערשטעהסטו?

ב ת י ה :

זאָל זיין אויף דיינעם. נור ר' משה וועט מסתם אויס־צאָהלען ערשט דאָנערשטאג, און היינט איז ערשט מאָנטאג. וואָס טהוט מען דערווייל?

י ו ק ע ל :

נעהמט מען דאָס איבערבעט און מ'טראָגט אָב צו שרה דער שוחט'קע און מ'נעהמט נאָך צוויי רייניש.

ב ת י ה :

אין אזא קעלט? כ'וועל דאָך פערפרוירען ווערען.

י ו ק ע ל :

ועסטו דיך צודעקען מיט מיין בורנוס.

ב ת י ה :

און וואָס וועסט דוא טהאָן?

יוקעל:

נישט דיין מאמעס עסק. איך קען מיך צודעקען מיט א זאק. נו, געה שוין, און ברענג פאר א פאר קרייצער י"ש.

בתיה:

(געהט אריין אין קליינעם שטיבעל און קומט ארויס אין א פאר מינוט שפעטער מיט א שאל אויפ'ן קאפ און א גרויס פעקעל אונטער'ן ארים, און לאזט זיך געהן צו דער טהיר.)

צווייטע סצענע.

יוזיפ:

(אנגעטהאן אין א לאנגען בורנוס און איינגעהילט אין א שאל, וואס פערדעקט די אונטערשטע העלפט פנים, אויפ'ן קאפ א גרויסע קוטשמע, טיעף ארונטערגערוקט איבער זיינע אויגען) גוט מארגען, ר' יוקעל. (יוקעל און בתיה קוקען אויף איהם פערוואונדערט.)

יוקעל:

גוט מארגען, גוט יאהר. וואס האט איהר עפעס צו זאגען?

יוזיפ:

עט אזוי, ס'איז זעהר קאלט אין דרויסען, בין איך אריינגעקומען צו א קרוב, זיך א ביסעל דערווארימען.

יוקעל:

מהיכא תיתא. קומט נעהנטער און זעצט אייך ביים אויווען. (יוזיפ זעצט זיך ביים אויווען.)

בתיה:

(שטילערהייד צו יוקלען) הער, ער זאגט דאך, אז ער איז א קרוב, וואס־זשע פרעגסטו ניט, ווער ער איז?

יוקעל:

זאָגט נור, ר' קרוב, ווי הייסט איהר?

יוזיפ:

איך בין משה יאָסעל רחל'ס פון מיקאָליטשען, אייערס א גליעד־שוועסטער־קינד פון דער מאמעס זייט

יוקעל:

(תמ'עוואַטע) איך בין ניט בעקאַנט אין דעם יחוס־בריעף פון אונזער משפחה זאָל זיין א גליעד־שוועסטער־קינד. שלום עליכם. (גיט איהם די האנד.)

יוזיפ:

עליכם שלום. (צו בתיה'ן) און וואָס טהוט איהר עפּעס, ר' יוקעל'ס ווייב? כ'האָב איך שוין ניט געזעהן א לאַנגע צייט, אַן ערך פון פערצעהן יאָהר; פון חיה'לע דעם פעטער נחמן'ס חתונה אָן. אייער צירעלע איז דאמאָלס נור וואָס ענט־וועהנט געוואָרען; אָ, א געוואַלד מיט יאָהרען.

בתיה:

אָט א שעהנעם דאנק; אודאי, דאמאָלס געוועזן בעסערע יאָהרען.

יוזיפ:

און וואָס טהוט עפּעס צירעלע? שוין מסתם א כלה־מויד?

בתיה:

אזא יאָהר אויף מיר, ס'א קינד דאָס איז; ליכטיג ווי די זון און שעהן ווי א רויז. ס'זאָל זיך מיר טרעפען נור עפּעס א לייטישער שידוך, וואָלט איך גאָר געוועזן צופריעדען.

יוקעל:

וויים איך וואָס, וויים איך ווער! וואָס טויג איהר א שידוך? זי וועט ניט אָנוועהרען שפּעטער מיט פינף יאָהר

צו נעהמען א בעל עגלה יונג, וואס זאל שטארבען דריי מאל א טאג פאר הונגער.

ב ת י ה :

ער מוז אלץ אריין מיט זיינע שטוקעס. לאמיר הערען; אפשר יא. (צו יוזיפען, ווייך) איהר ווילט מסתם עפעס אי־בערכאפען. אט געה איך שוין ברענגען.

י ו ק ע ל :

זאגט מיר, גליעד־שוועסטער־קינד, איהר זיינט געקומען רעדען מיין צירעלען א שידוך?

י ו ז י פ :

יא, ר׳ יוקעל. (צולאכט זיך אויפ׳ן נאטירליכען קול און האלט זיך ביי די זייטען; די שאל פאלט אראב פון זיין פנים.)

ב ת י ה :

אוי, ס׳איז יוזיפ! א שווארצער חלום צו דיין קאפ און צו דיין לייב און לעבען!

י ו ק ע ל :

(לאכט) אויב אזוי, קומט דאך דיר טאקע נאך א מאל א שלום עליכם. (ער גיט איהם די האנד.)

י ו ז י פ :

איהר זעהט, ווי מ׳קען אייך אנטהאן די קופקע...

ב ת י ה :

וואס זאגט מען נישט צו׳ן אזא מה יעשה׳ניק! דער־צעהלט אויפ׳ן בוידעם א יריד, גיט אן אמת׳ע סמנים און געה ווייס, אז דאס איז יוזיפ ממזרוק! נו, איצט געה איך שוין מיט מיין פעקעל. (געהט אב).

יוקעל:

נו, יוזיפ, וואס מאכסטו עפעס? שוין גיט געזעהן זיך א שאק מיט יאהרען. וואו ביזטו די גאנצע צייט געוועזען?

יוזיפ:

כ'בין געוועזען ביים קייזער אויף קעסט.

יוקעל:

וואס זשע? שוין ווידער גע'ישבעט? אי, יוזיפ, יוזיפ! כ'האב געמיינט, אז דו ביזט שוין מעהר מענש געווארען. כ'לעבען, דו ביזט דאך א גילדענער בעל מלאכה. נור דו הפנים קענסט דיך נישט אברייסען פון צעך, און דו ווייסט דאך, סוף גנב — תליה.

יוזיפ:

זאל מיר אזוי גאט העלפען, יוקעל, אז דאס מאל בין איך אומזיסט געזעסען, ממש אומזיסט. אדרבה, הער אויס, ווי אזוי דאס איז געווען, און זאג אליין, צו בין איך עפעס שולדיג, צו ניין. איך בין מיר אזוי אין יאניווע אויפ'ן יריד, זעה איך, ווי א רייכער ערל פערפאהרט מיט פערד און וואגען אין קרעטשמע אריין. איך טהו א קוק, א פאר פערדלעך, מלכות! צוויי פוקסען, ווי די לייבען! אין דרויסען איז געבליבען א שייגעץ אכטונג געבען. געה איך צו'ן איהם צו און לאז מיך מיט איהם אריין אין א ברייטען שמועס מכח דעם ומכח יענעם. דערווייל נעהם איך ארויס א פעקעל דרייצעהנער*), מאך מיר א ציגאר און גיב דעם שייגעץ א ציגאר, פרעג איך איהם, צו האט ער ניט א שוועבעלע. זאגט ער, ניין. זאג איך איהם: געה־זשע אריין אין קרעטשמע און ברענג א

*) א סארט טאבאק.

שוועבעלע! געהט ער אריין ברייגגען א שוועבעלע און איך זעץ מיך אויף דער קעלניע און — וויא!

יוקעל:

(צולאכט זיך) הא, הא, הא! דאס הייסט ביי דיר אומזיסט?

יוזיפ:

כאפ־זשע ניט! הער ווייטער: פאהר איך מיר אוועק מיט מיינע פוקסען אויפ'ן ליסקער וועג און קלער שוין ווי אזוי פון זיי פטור צו ווערען, ווער־זשע קומט מיר אנטקעגען? בערעל דער רויטער! און פאהרט אויף א פריצישער ברידזשקע מיט א פאר פייערדיגע קארעס, אז עס פונקעלט. פרעגט ער מיך: פון וואנען פיהרסטו די פיקסלאך? דערצעהל איך איהם. פרעג איך איהם: וואו האסטו גע'ירש'עט דייגע קארעס? דערצעהלט ער מיר א מעשה, אז ער האט זיי אויסגעליהען ביים מיסליוועד גוטס־בעזיצער און אז ער האט שוין אויף זיי אפילו די מעטריקע. צום סוף זאגט ער: ווייסטו וואס, לאמיר זיך בייטען, וועט זיין א ביסעל לייכטער אויפ'ן הארצען. איך בעשטעה, שפרינג ארויף אויף זיין ברידזשקע און ער אויף מיין וואגען און, פשאל! איך קיין לאבעכאוו און ער קיין פדאלסק. נור אזוי ווי איך פאהר אזוי אויפ'ן וועג, קומט מיר אנטקעגען א שפיסעל*), טהוט מיר אן דעם בראנדזאלעט און געה, ברודערקע, אויף פיער יאהר אין לאך אריין. (זיפצט). אזוי איז, אז מען האט קיין מזל ניט.

יוקעל:

ווי לאנג ביזטו שוין אין דרויסען?

*) א זשאנדארם.

יוזיפ:

אן ערך פון פינף וואכען. שוין אויסגעוועזען א וועלט. נור עס איז ביטער, ברודער. די פרנסה איז שטארק גע־שלאגען. שווער היינטיגע צייטען צו פערדיענען א לייכטען רייניש.

יוקעל:

נו, און דו מיינסט, אז מען וויל כשר הארעווען אויפ'ן רייניש, קען מען פערדיענען? ר' משה שארף זאל אזוי הא־בען זיין קאפ!

יוזיפ:

כ'פערשטעה, יוקעל ברודער, אז דו ביזט אויף געבראַ־טענע צרות. וואס־זשע, מען פיהרט שוין ניט קיין האלץ?

יוקעל:

זייט מען האט געמאכט די באהן לעבען גרויסען וואלד, פיהרט מען נור פיער חדשים פון'ם קליינעם וואלד; און א יאהר האט גאנצע צוועלף חדשים.

יוזיפ:

וואס־זשע טהוט מען די איבריגע אכט?

יוקעל:

וואס פערשטעהסטו ניט? מ'הונגערט און מ'שעלט.

יוזיפ:

פערקויפט מען פערד און וואגען און דאס שטיבעל, און מ'ציהט ארוים קיין סטאניסלע. אין א גרויסער שטאדט איז תמיד דא וואס צו טהאן.

יוקעל:

פערד און וואגען מיט'ן שטיבעל זיינען שוין לאנג ניט מיינע; דאס געהערט שוין צו ר' משה שארף.

י ו ז י פ :

ווי מיינסטו ?

י ו ק ע ל :

וואָס פערשטעהסטו ניט ? אז מ'איז הונגעריג, מוז מען געהן צו ר' משה שארף לייען א פּאָר רייניש אויף עסקא. עסט מען אויף די פּאָר רייניש, מוז מען געהן נאָך א מאָל. דערוייל וואקסט אָן די עסקא, גיט ר' משה צו נאָך א פּאָר רייניש, און שרייבט איבער אויף זיך. איצט צאָהל איך ר' משה'ן דירה־געלד פאר מ י י ן דירה, און שכירות פאר מ י י ן פערד און וואָגען. כאַפּט איהם די כאָלערא !

י ו ז י פ :

אַי נישט גוט, ברודער.

י ו ק ע ל :

אָבער, אָבער נישט גוט. דעם ווינטער איז שוין אזוי ביטער, אז נור גאָט ווייסט. מ'האָט שוין געקענט פיהרען ביז איצט גאַנצע פינף וואָכען, האָבען אָבער די בעלי־עגלות געוואָלט פינף זעקסער אַן הוספה. האָט ר' משה שארף זיך מישב געווען, ער האָט נאָך צייט. דער עולם וועט זיך בעסער אויסהונגערען, וועט מען ניט וועלען קיין הוספות; און ער האָט טאקי אויסגעפיהרט: הלואי זאָל ער נור ניט נאָך עפּעס ארונטעררייסען.

י ו ז י פ :

וואָס־זשע האָסט דערוייל געטהאָן ?

י ו ק ע ל :

כ'האָב אויפגעגעסען מיין צירעלע'ס שכירות; זי דיענט ביי ר' משה'ן. צרות, ברודער, אז מ'דארף עסען פון א קינד'ס הארעוואניע. נור וואָס האָב איך געקענט טהאָן ? (פּויזע.)

גלויב מיר, יוזיפ, עס טרעטען מיר א מאָל אזוי צו צום האַר־צען מיינע וועהטאַגען, אז איך וויל כאַפּען א קיל, ארויסלויפען אין גאַס און דערהרג׳ענען דעם ערשטען בעסטען בעל־הבית, וואָס איך וועל בעגעגענען! זיי זיינען שולדיג אין אונזער נויט, ברודער! זיי טהוען גאָר נישט, און זיי פרעסען און זויפען און געהען אין סויבעלנע פוטערס און וואוינען אין ווארימע דירות! (קלאַפּט מיט די פויסטען אין טיש). און וואו נעהמען זיי, אז נישט ביי אונז? וואו? א כאָלערא זאָל זיי אויסכאַפּען איינס ווי ס׳אַנדערע! א כ־כ־כ־אָ — (שטיקט זיך פון אויפרעגונג.)

יוזיפ:

נו, זעהסטו, און דו מוסר׳סט מיך פאר וואָס איך בין א גנב! אזוי איז, ברודער, אז זיי נעהמען ביי דיר דיינס פאַרינט ארימער, נעהם עס אָב ביי זיי הינטען אַרימער. זיי זיינען אויך גנבים! נור מעהר נישט, זיי האָבען געלד, קויפען זיי זיך אויס, אז מ׳כאַפּט זיי; מיר, פּראָסטע גנבים, מוזען אָבזיצען. נור וואָס האָסטו פון די אַלע זאכען? דו, יוקעל, פאָלג מיך און ווער א מענש. ווייסט, וואָס איך וועל דיר דערצעהלען? איך נעהם דיך צו פאר א שותף. היינט ביי־נאַכט דארף איך ארויסנעהמען א פּאָר שעהנע שימלען ביים ליהוּוער גוטס־בעזיצער; ס׳איז שוין דאָ א קונה אויף זיי, און דאָס עסק וועט ברענגען פופציג קיילעכדיגע רוח. וויל־סטו זיין א שותף, יוקעל? איז יחדו!

יוקעל:

(נאָכדענקענדיג) הם.. ניין! איך בין שוין היינט באַלד פערציגער. נישט כדאי אָנצוהויבען.

י ו ז י ף:

זיי ניט קיין יאָלד! און אז מ׳איז א פערציגער? האָסטו נאָך אויך צייט צוואַנציג יאָהר אָנגעשוואָלען צו ווערען פון הונגער ביז מ׳וועט דיך אריינגעהמען אין הקדש אריין. דעם טיטעל האָסטו סיי ווי סיי.

י ו ק ע ל:

איך האָב קיינמאָל ניט גע׳גנב׳עט פאַר וואוילטאָג. אודאי אז דער טאַטע, זאָל זיך מיהען, איז אוועקגעפאַלען, איז פּעסיע געוועזן א זויג־קינד און איך האָב נור־וואָס אָנגעהויבען תפילין־לייגען. די מאַמע, זאָל זיך מיהען, איז געווען קראַנק און מיר זיינען געשוואָלען געוואָרען דריי מאָל א טאָג פאַר הונגער. נו, האָב איך מיך געמוזט אַרויסכאַפּען אין פעלד אריין אָנברעכען עטליכע קוקוריצעס אָדער כאַפּען א הוהן. נור פאַר דעם איז אפילו גאָט נישט ברוגז.

י ו ז י ף:

איך אודאי ניט! נור איך זאָג, אז עס וואָלט גלייכער געווען פאַר דיר —

י ו ק ע ל:

(אונגעדולדיג) לאָז צורוה, יוזיף, לאָז צורוה! דערווייל נעהמט מען זיך שוין היינט פיהרען.

ד ר י ט ע   ס צ ע נ ע.

ב ת י ה:

(קומט אַריין און שטעלט אַוועק אויפ׳ן טיש א פלעשעל שנאַפּס מיט נאָך אַנדערע עסענוואַרג) יוקעלע מוז זיינם אויספיהרען! ר׳ משה שאַרף געהט צו איהם.

יוקעל:

ניין! איך האב דיר געזאָגט, אז ער וועט קומען.

ר' משה:

(אַ הייכער, שעהנער איד, מיט אַ שוואַרצער, שעהן געקעמ־טער באָרד; זיין שטאַרקער, גוט־ענטוויקעלטער קערפּער איז אין גאַנצען איינגעהילט אין אַ טהייערען פּעלץ; אויפ'ן קאָפּ טראָגט ער אַ שעהנע פּערזיאַנער קוטשמע; אונטער'ן אָרים אַ תּפילין־זאק) גוט מאָרגען! דו ווייסט, יוקעל, אז מ'נעהמט זיך שוין היינט פיהרען? (יוזיפ שאַרט זיך אַרוים אין קליינעם שטיבעל.)

יוקעל:

יאָ, מ'האָט מיר שוין מודיע געוועזן.

ר' משה:

נו, וויפיעל מאָל וועסטו היינט לאָדען?

יוקעל:

אזוי ווי תּמיד: דריי מאָל.

ר' משה:

הער־זשע, יוקעל, דיר וועל איך גאָר נישט ארונטער־רייסען; פּאָרט עפּעס אַן אַלטער גוטער ברודער. נאַ, דאָ האָסטו צוויי קוויטעס (גיט איהם די קוויטעס). דאָס דריטע מאָל וועסטו לאָדען בליינד.

יוקעל:

און אז מ'וועט כאַפּען, הא?

ר' משה:

זאָרג נישט, ס'איז אַלעס געדעקט; מ'וועט ניט כאַפּען.

יוקעל:

פאַר דריי יאָהרען איז אויך געווען אַלעס געדעקט. נור אז מ'האָט געכאַפּט, איז ר' משה שאַרף געזעסען אין דער

חיים און געטרונקען טהיי, און יוקעל גנב איז געזעסען צוויי חדשים אין קוויזיט*).

ר׳ משה:

זייזשע ניט קיין חצוף, יוקעל. אז איך זאג ס׳איז גע־דעקט, ווייס איך, וואס איך רעד.

בתיה:

(וועלכע איז געשטאנען די גאנצע צייט און געקוקט מיט דרך ארץ אויף ר׳ משה׳ן) איהר קענט איהם דען ניט, ר׳ משה? איהר דארפט אייך חלילה גאר נישט מאכען דערפון. אט רעדט ער. ס׳זאל מיר זיין, וואס אונז ווינשען מיר אייך! (יוקעל גיט אויף איהר א בייזען קוק) נו? וועה איז מיר! איך האב אפילו ניט געבעטען זיצען, אזא טהייערער גאסט! זעצט אייך, ר׳ משה, זעצט אייך. (טראגט איהם צו א בענקעל).

ר׳ משה:

א שעהנעם דאנק. וואס טהוסטו, בתיה?

בתיה:

(אונטערטהעניג, שמייכלענדיג) אט, וואס זאל מען טהאן? אודאי, ווען איך בין געווען ביי אייער מאמע, זאל זיין א מליץ יושר, זיינען געווזען בעסערע צייטען. (זיפצט) נישטא מעהר די יאהרען! נו, זעצט אייך, ר׳ משה, זיצט.

ר׳ משה:

איך האב קיין צייט נישט. איך געה איצט פונ׳ם דאוו־נען און מוז גלייך אהיים געהן. נו, יוקעל, פארהרסטו באלד ארוים?

---

* קרימינאל פאר׳ן פראצעס.

י ו ק ע ל:

יאָ, כ'וועל נור עפּעס איבערבייסען.

ר' מ ש ה:

נו, א גוטען טאָג. (געהט).

ב ת י ה:

(בעגלייטענדיג) אַ גוטען טאָג, אַ גוט יאָהר, ר' משה. געהט געזונטערהייד.

י ו ז י פ:

(אַרויסקומענדיג פונ'ם שטיבעל.) נו, זעהסטו, יוקעל! אז שוין יאָ מאַכען מיט דער רי"ש (גנב'ענען), מאַכט מען שוין פאַר זיך אליין.

ב ת י ה:

וואָס הייסט פאַר זיך אליין? ר' משה האָט פּראָטעקציע און אז מ'כאַפּט אפילו לאָזט מען אויך ארויס. אָבער אז מ'גנב'עט פאַר זיך אליין, און מ'כאַפּט, זיצט מען טאַקע.

י ו ז י פ:

לאָזט מען אויך ארויס. נישט מעהר, מ'זיצט אַ ביסעל לענגער, האָט מען כאָטש פון דער גנבה אַ גוטען ביסען. דו, יוקעל, האָב ר' משה שאַרף טיעף אין דער אדמה, און קום מיט מיר, יוקעל ברודער, מ'וועט לעבען אַ טאָג, אזא יאָהר אויף מיר.

י ו ק ע ל:

האָב נישט קיין דולער, יוזיפ. איך געה פיהרען. (צו בתיה'ן) דו מאַך נור עפּעס עסען. (בתיה הויבט אָן זיך פאָרען.)

י ו ז י פ:

נו, זאָל שוין זיין אזוי; געה איך מיר זוכען אָן אנדערען שותף. נור איידער איך געה, וויל איך דיך נאָך עפּעס פרעגּ־

גען. זאָג מיר נור, וואָס הערט זיך עפּעס מיט פּעסיען?

י ו ק ע ל :

(מיט אַ פינסטער פּנים) זי איז ווי אין ים אריין. איך ווייס גאָר נישט פון איהר.

י ו ז י פ :

ווי לאַנג איז עס, אַז זי איז אוועק?

י ו ק ע ל :

דאַכט זיך מיר, אַז עס ווערט דעם ווינטער פיער יאָהר.

י ו ז י פ :

וואָס איז מיט איהר אזוינס געשעהן?

י ו ק ע ל :

וואָס ווייס איך? איינמאָל, אין אַ ווינטער אין דער־פריה, קומט זי צוגעהן בלייך און פערוויינט און זאָגט, אַז זי וויל אוועקפאָהרען דיענען אין אַ גרויסער שטאָדט. זי האָט דאַמאָלס געדיענט ביי ר׳ משה׳ן און האָט גענומען גאַנצע זעכציג אַ יאָהר. זאָג איך צו׳ן איהר: וואָס טויג דיר אַ גרויסע שטאָדט? נישט בעסער לעבען ברודער? מ׳זעהט זיך כאָטש אַ שבת, אַ יום טוב. וואָס טויג דיר צו זיין אין גאַנצען אין דער פרעמד? זאָגט זי, זי וויל דוקא פאָהרען; ביי ר׳ משה׳ן איז איהר נישט גוט, און בתיה האַלט מיט איהר. זי זאָגט אויך, אַז אין אַ גרויסער שטאָדט איז בעסער; מ׳פער־דיענט מעהר געלד און מ׳קריגט לייכטער אַ שידוך. זאָג איך, אַז ס׳איז אזוי, גו, פאָהר געזונדערהייט. זי איז טאַקי דעם טאָג אוועקגעפאָהרען, און שוין! קיינער ווייס ניט, וואו איהר געביין איז אהינגעקומען.

י ו ז י פ :

איך האָב צו דיר אַ גרוס פון איהר.

י ו ק ע ל און ב ת י ה:

(איבערראַשט) וואָס?

י ו ז י ף:

איך האָב זי געטראָפען אין לעמבערג; זי האָט מיר אַלעס דערצעהלט.

י ו ק ע ל:

וואָס טהוט זי דאָרט?

י ו ז י ף:

פרעג נישט, ברודער; זי איז אויף געבראָטענע צרות. נישט מעהר די שעהנע, שטילינקע פּעסיע פון אַ מאָל. אַ תל איז פון איהר געוואָרען; אַ רחמנות אויף איהר צו קוקען.

י ו ק ע ל:

וואָס טהוט זי דאָרט, פרעג איך.

י ו ז י ף:

זי שרייבט ניט קיין ספרים. זי דרעהט זיך ארום אין די גאַסען און — רופט.

ב ת י ה:

(שרייט אויס) אוי! (יוקעל שטעהט, ווי פערשטיינערט.)

י ו ז י ף:

איך האָב אייך נישט געוואָלט קיין יסורים אָנטהאָן. נור זי האָט מיך בעשוואָרען, אַז איך זאָל אייך דוקא דערצעהלען. זי זאָגט, אַז ס'טהוט איהר באַנג, פאַר וואָס זי האָט מיט פיער יאָהר צוריק אַליין ניט דערצעהלט. אפשר וואָלט זי נישט געווען אַזוי טיעף געפאַלען. זי וויל איך זאָל אייך אַלעס דערצעהלען. אפשר וועט איהר זי נאָך קענען ראַטעווען.

י ו ק ע ל:

(שטיל) נו, דערצעהל.

יוזיפ:

ווען זי איז אוועקגעפאָהרען, איז זי געווען אין די הויכע וואָכען; פון א היגען בעל הבית טאָקי, אויב נישט פון ר' משה שארף אליין. אז זי האָט דערצעהלט דעם סוד, האָט מען איהר אריינגערוקט א פופציגער און מ'האָט איהר גע־הייסען, זי זאָל זיך נעהמען דעם דרך. זי איז אוועקגעפאָה־רען קיין לעמבערג און דאָרט זיינען ביי איהר אוועק די פאָר רייניש איבער דער קינפעט. דאָס קינד, פערשטעהסטו מיך, איז מ'סתם דערוויילע געשטאָרבען און זי איז געוואָרען אן אם. נו דו ווייסט דאָך, אז דורך אן אפענעם טהויער געהען אריין די חזירים, און זי האָט אנגעהויבען צו נעהמען געלד דערפאר. דער סוף איז געווען, זי איז געוואָרען פראָסט פשוט, א נפקה. דערוויילע האָט זי זיך גענומען צום טרינקען; זי זאָגט, אז פאר הארצוועהטאָג. נור איצטער זאָלסטו זי אנקוקען. ס'האָט מיך געריסען ביים הארצען.

יוקעל:

(שטיל פאר זיך) פעסיע, פעסיע.

יוזיפ:

איך האָב זי געוואָלט מיטנעהמען מיט מיר, האָט זי בשום אופן ניט געוואָלט. יוקעל און בתיה וועלען מיט מיר בושות איינגעהמען, האָט זי גע'טענה'ט. אויב זיי ווילען מיך האָבען ביי זיך, זאָל יוקעל נאָך מיר קומען.

בתיה:

חלילה, ווי קען ער פאָהרען? נאָך איצט, אז מען הויבט אָן פיהרען, חלילה! (פויזע).

יוקעל:

(זיך אויפכאַפּענדיג פון געדאַנקען) הפנים אלעם איז ר'

משה׳ס, די שטוב, ר׳ משה׳ס; פערד און וואגען, ר׳ משה׳ס; פעסיע אויך ר׳ משה׳ס. איך וועל איהם נאך א מאל נעהמען ביים גארגעל, וועט איהם כאפען א כאלעריע! א כ־כ־כ־א — (ערשטיקט פון אויפרעגונג).

ב ת י ה :

(וויינענדיג) יוקעל, וואס טויג דיר צרות? ס׳איז דאך שוין פערפאלען. מיר וועלען שרייבען פעסיען א בריוועלע און מיר וועלען זי שעהן בעטען אהיים קומען. איך וועל צו׳ן איהר זיין ווי אן אייגענע מאמע. נור, כ׳בעט דיך, הויב דיר נישט אן מיט בעלי־בתים. זיי קענען אונז חלילה אויפ׳ן פייער ברענגען.

י ו ז י פ :

טאקי, יוקעל, דאס איז דאס בעסטע, וואס דו קענסט טהאן. כ׳לעבען, בתיה האט נאך שכל אין קיטשמעלע.

י ו ק ע ל :

(מהומ זיך א לאז צו דער טהיר) איך געה שפאנען. (אב.)

י ו ז י פ :

אין יוקלען זידט. אז ס׳וועט א מאל פלאצען וועט גע־שעהן א מיאוס׳ע מעשה.

ב ת י ה :

(הוידעט מיט׳ן קאפ) וועה איז צו מיר! וועה איז צו מיין וועלט!

פיערטע סצענע.

צירעלע:

(אַ יונג, שעהן מיידעל, מיט ברוינע האָר און שוואַרצע אויגען, אָרימלעך געקליידעט, לויפט צו צו בתיה׳ן און פלאַצט אַרויס מיט אַ געוויין) מאַמע! מאַ—מע!

בתיה:

(ווערט בלייך) וועה איז צו מיר! וועה איז צו מיין לעבען! וואָס איז געשעהן? וועה איז מיר!

צירעלע:

(כליפּענדיג) איך וועל נישט זיין ביי ר׳ משה׳ן, איך וויל נישט, מאַמעניו!

בתיה:

פאַר וואָס? וואָס האָט מען דיר געטהאָן? וועה איז צו מיין וועלט?

צירעלע:

ר׳ משה... ר׳ משה...

בתיה:

(נאָך מעהר אונרוהיג) וואָס איז, ר׳ משה? וואָס איז? ער טשעפּעט זיך מיט דיר?

צירעלע:

(צוואָוויינט זיך אויפ׳ן קול און הוידעט מיט׳ן קאָפּ אויף יאָ.)

בתיה:

נו, גאָט איז מיט דיר! לאָזט מען נישט! מ׳יאָגט איהם אוועק! וועה איז צו מיין וועלט!

צירעלע:

איך קען נישט. ער איז שטאַרקער פון מיר. ער האלט

מיך מיט געוואלט. (צוואוויינט זיך שטאַרקער) מאַמעניו, איך וויל נישט צוריקגעהן! איך וויל נישט!

י ו ק ע ל :

(קומט אַריין ביי די לעצטע ווערטער) וואָס איז שוין נייעס? וואָס וויינט זי? (צירעלע ווערט שטיל.)

ב ת י ה :

וויים איך? עפּעס קלאָגט זי זיך, אז דער קאָפּ טהוט איהר וועה. (צומישט) ע, ס'איז גאָר נישט, כ'לעבען, ס'איז גאָר נישט.

י ו ק ע ל :

דו ווענסט דאָס דערצעהלען דיין באָבע דער שכור'טע אויפ'ן קבר. איך וויל וויסען, וואָס זי וויינט.

ב ת י ה :

אַ שווארצער, וויסטער חלום צו מיינע שונאים'ס קעפּ. דאָס קינד איז עפּעס נישט געזונד! וואָס ווילסטו וואָס?

י ו ק ע ל :

(טהוט אַ כאַפּ אַ בייטש פונ'ם ווינקעל) דו זאָגסט, צו ניין? (ברומענדיג) איך וויל וויסען, וואָס זי וויינט!

צ י ר ע ל ע :

(טהוט אַ היסטערישען קוויטש און בעהאַלט זיך הינטער דער מוטער.)

ב ת י ה :

רוצח, וואלד־גזלן! האָסט דאָך זי איבערגעשראָקען אויף טויט. וואָס ווילסטו, וואָס?

י ו ז י פּ :

לאָז צורוה, יוקעל. איך וועל דיר דערצעהלען. זי בעקלאָגט זיך אויפ'ן בעל הבית, אז ער טשעפּעט זי.

יוקעל:

(אין א ווילדער רציחה) וואָס־זשע, שוין? ער האָט דיך שוין איספּראַוועט? (ער ציטערט אין גאַנצען קערפּער.)

צירעלע:

(וויינענדיג) ניין, ניין, טאַטעניו! ער האָט נור געטשעפּעט זיך. איך וויל נישט צוריקגעהן! איך וויל נישט!

בתיה:

(ברעכענדיג די הענד) וועה איז צו מיר! וועה איז צו מיין לעבען!

יוקעל:

(בערוהיגט זיך) קום אהער, צירעלע, און דערצעהל מיר אַלעס; קום אהער!

צירעלע:

זייט איך בין דאָרט, לאָזט ער מיך נישט צורוה. ווען ער טרעפט מיך אַליין אין קיך, כאַפּט ער מיך ארום און קושט מיך, און איך קען מיך ניט ארויסרייסען; ער איז אזוי שטאַרק, ווי א בער.

יוקעל:

פאַר וואָס־זשע האָסטו מיר ניט באַלד דערצעהלט? וואָלט איך דיך געוועהן אָבגענומען.

צירעלע:

איך האָב מיך געשעהמט, טאַטעניו, איך האָב מיך גע־שעמט צו דערצעהלען. נור לעצטע נאַכט איז ער שוין גע־קומען אין קיך אריין, העט שפּעט, ווען איך האָב שוין גע־שלאָפען. ער האָט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן בעט און מיר אריינגערוקט א פּאַפּירעל אין דער האַנד און געזאָגט: נאַ, דאָ האָסטו פינף גולדען און זיי א גוט מיידעל. און דערנאָך

האָט ער מיך אַרומגענומען (צואווײנט זיך ווידער) אוי, טאַ־טעניו!

יוקעל:

(אָטהעמלאָז) און וואָס איז געשעהען? און וואָס איז געשעהען?

ציבעלע:

ניין, ניין, טאַטעניו! גאָר נישט! איך האָב מיך צו־ווײנט אויפ'ן קול, איז ער אוועקגעגאַנגען.

יוקעל:

(אָטהעמט אָב לײכטער) כאַפּט איהם די כאָלעריע! דו, צירעלע, בלײב אין דער הײם בײ דער מאַמע. זאָל ר' משה זיך זוכען אַנדערע דיענסטען, כאַפּט איהם די כאָלעריע!

בתיה:

וועה איז צו מיר! וועה איז צו מײן לעבען!

יוקעל:

(בײז) נבלה! הער אויף צו ווײהקען! מ'הויבט שוין אָן צו פיהרען. ר' משה'ן וועט דער רוח נישט נעהמען. איך געה אַרויספאָהרען. יוזיפ, זײ געזונד און זײ מצליח. (ער לאָזט זיך געהן צו דער טיהר; ר' משה קומט איהם אַנטקעגען; צירעלע אַנטלויפט אין קלײנעם שטיבעל.)

לעצטע סצענע.

ר' משה:

(ברוגז'לאך) זאָגט נור, וואָס פאַר מאָדעס איז דאָס עפּעס? וואָס איז עפּעס צירעל אַנטלאָפען הײנט אין דער פריה אַהן אַ זײ געזונד? איך קום אַהײם פונ'ם דאַוונען, הײסט מיר געבען פריהשטיק, דערצעהלט מען מיר, אַז צירעל האָט זיך

געגומען דאָס פּעקעל און איז אַנטלאָפען. וואָס פאַר אַ מאָ־
דעם איז דאָס עפּעס?

בתיה:

(וויינענדיג) ר׳ משה, איהר זאָלט לאַנג לעבען און גע־
זונד זיין. דאָס קינד, נישט פאַר אייך געדאַכט, איז עפּעס
נישט בקו, ס׳וועט איהר אַ ביסעל לייכטער ווערען, וועט זי
צוריקגעהן.

ר׳ משה:

ווּעמען דערצעהלט איהר עס מעשות? אַז מ׳ווערט ביי
מיר קראַנק, לאָז איז אַליין אויסקורירען; דאַרף מען ניט
אַנטלויפען. נור זי איז נישט קראַנק. עפּעס האָט זי זיך
אָנגע׳ברוגז׳ט און איז אַנטלאָפען. און מיין חיה דבורה ליגט
קראַנק אויף רהיימאַטעס און קען זיך ניט ריהרען. זייט
מוחל, און שיקט זי צוריק.

יוקעל:

זי וועט ניט געהן צוריק, זי וועט זיין אין דער היים.

ר׳ משה:

(ברוגז) וואָס? הערסטו! נעהמט אָפּ שכירות פאַר אַ
יאָהר און אַנטלויפט אין מיטען דערינען. הער־זשע, יוקעל,
ביי מיר איז קיין חכמות ניטאָ. שיקסטו זי אָפּ מיט גוטען,
איז גוט. אַז נישט, לאָז איך זי אריינזעצען פאַר אַנטלויפען
אין מיטען דיענסט. הערסט אַ מעשה!

בתיה:

זי וועט צוריקגעהן, ר׳ משה; זי וועט צוריקגעהן.

יוקעל:

דו זאָלסט אַזוי האָבען דעם קאָפּ, שפּלה וואָס דו ביזט!

ווען ר׳ משה קומט אפילו מיט טויזענד זשאנדארען, קען ער ביי מיר מיין קינד נישט נעהמען.

ר׳ משה:

זייט ווען ביזטו עס אזא תקיף, יוקעלע? איך וועל דיר ווייזען, וואס דאס הייסט זיין א חצוף ביי ר׳ משה שארף! די ערד וועסטו נאך קייען, יוקעלע גנב!

יוקעל:

(כאפט די קוויטעס און גיט זיי אווארף ר׳ משה׳ן.) נאט, דא האט איהר די קוויטעס און טראגט זיך אפ פון דאנען, וויל אז נישט —

ר׳ משה:

(אין רציחה) הערסט א חוצפה? די שטוב איז מיין שטוב! דו האסט נאך קיין דירה־געלד נישט בעצאהלט. איך קינדיג דיר ביז פערצעהן טעג. פערד און וואגען וועסטו אבפיהרען צו מיר אין שטאל אריין, און אז דיין מויד געהט נישט אבדיענען איהר צייט, לאז איך זי ארייגזעצען. פערשטעהסט, יוקעלע גנב? ביי ר׳ משה שארף איז קיין חכמות ניטא! דו קענסט דיר אויפנעהען א טארבע און געהן איבער די הייזער.

יוקעל:

(בעהערשט זיך און רעדט לאנגזאם) הערט־זשע אוים, ר׳ משה. איך בין טאקי יוקעל גנב, און איהר זייט ר׳ משה. נור איהר פערדיענט כשר׳ער מיין נאמען. איהר האט מעהר גע־גנב׳עט פון מיר. נור אייך איז הפנים אלץ וויינינ. איהר האט צוגענומען מיין הויז! איהר האט צוגענומען מיין פערד גגען! איהר האט מיין איינציגע שוועסטער פעראונ־
... ...יהר א תל געמאכט! איצט הייסט איהר מיר

נעהמען א טארבע און געהן אין די הייזער! נו, וועל איך געהן! (ווילדער) אָבער אז איהר ווילט דוקא פעראונגליקען מיין קינד, מיין איינציג אויג אין קאָפּ (שרייענדיג), מיין קינד! (ער טהוט א שפרונג און כאַפּט אָן ר׳ משה׳ן ביים גאָרגעל; ר׳ משה פאַלט צוריק צ ודער וואַנד). מיין קינד! וועל איך איך דערוועררגען מיט מיינע הענד! גזלן! רויבער! (ער וואַרגט איהם, און ר׳ משה ראַנגעלט זיך און כאַרכעלט.)

בתיה:

(שרייט) גענואלד,! געוואלד! ראטעוועט! ער וועט איהם נאָך הער׳הרג׳ענען! (שרייט אין דער טהיר. צירעלע לויפט אריין, בלייך ווי די וואנד, און וויינט; יוזיפּ וויל יוקלען אוועקרייסען, אָבער יוקעל לאָזט ניט.)

(מענשען לויפען אריין פון דער גאַס און רייסען יוקלען אוועק מיט געוואלד.)

עטליכע:

וואָס איז געשעהען? וואָס איז געשעהען? (א טהייל האַלטען יוקלען.)

ר׳ משה:

(אין אַ שוואַכער שטימע) נעהמט מיך אהיים. (מענשען טראָגען איהם אַרויס.)

בתיה:

(וויינט) וועה איז צו מיר! וועה איז צו מיין וועלט!

יוקעל:

(פרעהליך) שטיל, בתיה, שטיל! צירעלע איז אונזערע! נישט ר׳ משה׳ס! (צו יוזיפען) נעהם א ביסעל [illegible] יוזיפּ. (ער גיסט אָן אַ גלעזעל און טרינקט; יוקעל [illegible]